

rend alapján igazodhat el a közölt anyagban. Így pl. megállapíthatja, hogy a néprajzi (folklor-) kiadványok, cikkek és tanulmányok viszonylag és zömmel későbbiek, mint az egyéb anyagkörből valók. A terepi gyűjtés, a (kérdőíves) begyűjtés elrendezése, a hangzóanyag leírása, kotázása, archiválása, végül szöveges feldolgozása és közzététele nemcsak hogy teljes munkaidővel foglalkoztatott magas szakképzettségű folklorista munkáját követelte volna meg, hanem a megfelelő eszközök, tárolásra alkalmas helységek, a technikai felszerelés meglétéét is, ami azonban az Intézetnek a kezdetekben nem állt rendelkezésére. A folyóirat szellemi néprajz körébe tartozó szövegközlései nagyrészt jó értelemben vett „melléktermék”, nyelvjáráskutatók, irodalomtörténészek munkája. Ha egy ideig ez a tevékenység „művelődéstörténet” vagy „népköltészet” megnevezés ill. fedőnév mögött található, annak nem a tervezés gondatlansága az oka, mert az említett 1968-i programvita beterjesztett okmányai és témaindoklásai között is olvasható már ilyen megfogalmazás:

„Kálmány Lajos nyomain (ez a téma részben egybe esik a szegedi kirajzás táji kutatásával). Kálmány tudomásunk szerint a Tisza és a Maros bal partján a következő községekben gyűjtött: (...) A Tisza jobb partján: (...) A Marostól északra, a Tisza bal partján még vagy 25 községben vagy községből. Rendkívül hasznos volna ennek a területnek az ő nyomdokain újra bejárása: egyrészt azoknak az alkotásoknak a megkeresése, amelyeket ő innen publikált, vagy amelyek hagyatékában innen valók. Ugyanakkor a községek folklorjának mai képét is meg kellene rajzolni. Ez a történeti tárgyú folklorisztikai kutatás szép példája lenne (...) konkrét feladat lenne néhány rejtélyes Kálmány-szöveg azonosítása, töredékek után nyomozása...” — Évek múlva a fenti téma egész téma-családdá terebélyesedett, s talán jó is, hogy túlnőtt az intézeti tervmunkálatok keretén. Annak a javaslatnak a szellemében, amit az egyik beadvány úgy fogalmazott meg:

„A Hungarológiai Intézet töltsse be a Jugoszlávia népei, a nemzetiségek és szomszéd népek kultúrája közti híd szerepét, ezért ne csak vajdasági vonatkozású témákkal és problémákkal foglalkozzon, hanem európai viszonylatban ezeknek a népeknek a kultúráját, kapcsolatait is tanulmányozza.”

SZELI István

A LÍRIKUS ÉS MŰFORDÍTÓ SZAKMAI ORSZÁGJÁRÁSA

Fehér Ferenc: *Egyazon ég alatt. Esszék és jegyzetek.* Forum, 1984

Valóságos utazások — újságírói és írószövegségi kiküldetések, költő-találkozók, irodalmi szimpóziumok — élménytöredékeit és szakmai tapasztalatait, s virtuális ország-világ-járások — emlékekkel, írott doku-

mentumokkal, könyvekkel, képekkel, író-társ-jubileummal s egyéb szellemi ingerekkel kiváltott, képzeletbeli barangolások — hasonló lecsapódásait tartalmazzák Fehér Ferenc legújabb könyvének többségben levő, kötetlen glosszái és szerényebb számú, esszévé tömörített/karcúsított írásai.

S bármi is a tényleges vagy virtuális helyszín, az újabb és újabb, földrajzilag közelebbi vagy távolabbi színterek voltaképpen mindig hazagondolásra, az *itt és nem itt* diszkrét viszonyítására, párhuzamba illesztésére vagy éppen kontrasztos szembeállítására ösztökélik a szerzőt, akárcsak első jegyzetkötetében, a *Hazavezérő csillagokban* annak idején... Nem kétséges hát ezúttal sem, hogy Fehér Ferenc a magyar fikatív és valóságos úti-irodalom mikesi hagyományának ösztönös folytatója, az „úgy szeretem már Rodostót, hogy el nem felejtetem Zágont” érzelmi-intellektuális paradoxonának önkéntes foglya.

Kötetének mintegy felét a *műfordító* országjárásának dokumentumai alkotják. Ezekben ugyanis a jugoszláv irodalmak egyik kétségtelenül legavatottabb és legtermékenyebb fordítója irodalomtörténeti, életrajzi, bibliográfiai és kritikai adalékokat gyűjt azokhoz a testközeli témákhoz, amelyeket évek/évtizedek előtt nem glosszafírói minőségben, hanem a műfordítás elkötelezett híveként vett számba. Azt is mondhatnánk tehát, hogy a jegyzetnek ebben a típusában Fehér Ferenc afféle magán-irodalomtörténeti országjárást tesz, és pedig jobbára ugyanazokon az irodalmi tájakon, amelyeket műfordítóként a múltban vagy közelmúltban már meghódított magának, s most filológiai/kritikai adalékokat fűz saját irodalomközvetítői emlékeihez, tapasztalásához és élményeihez. Avagy szakmai barangolás — *A madár árnyéka* nyomában...

A kötet másik felét alkotó írástömbben viszont — eltekintve az ilyen gyűjteményekbe természetyszerűleg beszüremelő „atipikus”, elegyes, töltelék-témájú írásoktól — voltaképpen a *lírikus* Fehér Ferenc barangoi tulajdon költői életérzésének nyomában... A poétai életműve központi metaforájának is nevezhet *övig a földbe ásva* létkenyszerének és lét-élményének, kényszerítő élményének és élménykényszerének nyomában... Hisz erről van szó, ennek a kötetnek a tanúságaként is: olyan megkötő „fátumról”, goethei értelemben vett „démonról”, amely egyidejűleg kényszer és élmény, önkéntes-programatikus mártírium és afölötti meghitt életöröm, személyes lét-kockázat és a lét-védettség melege is egyszer-smind... Ahogy a jelen kötetben ismét föllevenített önéletrajzi anekdota is sugallja, e központi metafora genézisét keresve: „Első párizsi éjszakámon kivert kutyának éreztem magamat abban az idegenségben, s a rideg, csúnya kis szállodai szoba elől az édesapám ásta, kisgyerekkori gödörbe bújtam, a topolyai határban, a Juhászok hídjának tájékán. Apám rossz télikabátját is rám terítette, fölöttem fújhatott már a hideg szél (...) derékig fogadott be a föld. Övig voltam a földbe ásva...”

Ehhez a megkötő-felszabadító, inkább irracionális mint racionális lí-

rikusi létélményhez az *Egyazon ég alatt* szóban forgó glossza-típusa most szakszerű, racionális, fogalmi támpontokat keres. Művelődés- és helytörténeti, historiográfiai és mozgalomtörténeti meg irodalmi-művészeti fogódzókat vajdasági és országos színterekről, a tér és idő legkülönbébb pontjairól. S a legkülönbébb segédeszközök révén. Sajtótörténet, onomasztika, kartográfia, könyv- és könyvtártörténet, folklorisztika, növény- és állattani szakkönyvek és egyéb kiadványok — a „gutenbergi” civilizáció „babilonian” kusza eszköztárának megannyi segédeszköze támogatja glosszaíróknak e tervszerű vagy ösztönös, de mindenképpen nyilvánvaló törekvését: térbeli-időbeli faktumokkal, tárgyilagos példákkal, valószerű párhuzamokkal bástyázni körül a megfoghatatlant, a bensőt, az irracionálisat, az egész alkotóutat végigkísérőt és meghatározót. Ama központi metaforát, melynek programatikusan nyílt védelmét évtizedekkel ezelőtt így fogalmazta meg e gyűjteményben közzétett, annak idején el nem küldött ifjonti levél: „Azokhoz tartozom, akik — növényfajtákhoz hasonlóan — csak egy meghatározott égalt és talajt tudnak elviseelni; másutt elhervadnának. A légyökökkel való táplálkozás tetszetős jelképéről mostanában egyre többet beszélnek... Az én nyelvérzékem erre csak annyit mond: levegőből nem lehet megélni; levegőbe beszélni lehet...”

S életérzéseket — ma már tudjuk — csak vitatni lehet esetleg, de elvitatni nem. Ha tudniillik elementárisak. Ha életműnyi fedezetük van. Márpedig, az *Egyazon ég alatt* szerzőjének esetében szintén erről van szó: a kötet igényes publicistikája a legheterogénebb szakírói forgácsokkal és törmelék-anyaggal is a költői alkotás központi metaforáját, magának az alkotóútnak a töretlenségét és integritását, az életmű monolit voltát védelmezi. Helyenként talán — embere, írója, kritikusa válogatja — vitathatóan is; egészében viszont: elvitathatatlanul.

BOSNYÁK István

ÖTNYELVŰ ISKOLAI SZÓTÁRAK

Orvosi iskolai szótár (Összeállította: Dr. Milana Maticki, Dr. Kosta Savić Értelmező: Dr. Szép Dezső) *Kulturologiai-művészeti iskolai szótár* (Összeállította: Dr. Stevan Micić Értelmező: Mr. Csáky S. Pirooska) Tankönyvkiadó Intézet, Újvidék, 1981

Az utóbbi időben a tömegtájékoztatói eszközök sokat foglalkoznak az oktatási reformmal. Folyanak a viták, érvek, ellenérvek hangzanak el melllette és ellene. Sok a még válaszra váró kérdés: milyenek lesznek az új tantervek, milyen középiskolák lépnek majd az egységes és a szakirányú oktatás és nevelés helyébe? Kevés szó esett azonban arról, ami kétségkívül a reform eredményességének egyik fontos feltétele — a tan-